

Rad primljen: 03.04.2010.

UDK: 334.352 (497.11)

JEL: K 400

Pregledni rad

STATISTIČKI POKAZATELJI KORUPCIJE U JAVNOM SEKTORU U SRBIJI*

STATISTICAL INDICATORS OF CORRUPTION IN PUBLIC SECTOR IN SERBIA

Dr Jelena RADOVIĆ-STOJANOVIĆ
Kriminalističko-policijska akademija, Beograd

Rezime

U radu su predstavljeni statistički pokazatelji korupcije u javnom sektoru: agregatni indikator Kontrola korupcije Svetske banke i Indeks percepcije korupcije koji izračunava Transparency International. Vrednosti ovih indikatora za Srbiju su date po godinama i ukratko je predstavljena metodologija njihove konstrukcije. Predstavljeni su i drugi izvori statističkih podataka o korupciji u Srbiji: podaci Republičkog zavoda za statistiku Srbije, podaci Republičkog javnog tužilaštva, interni izvori podataka domaćih institucija i istraživanja javnog mnjenja o korupciji. Ukazano je na činjenicu da je na osnovu raspoloživih podataka iz ovih izvora teško utvrditi stvarni nivo korupcije u Srbiji, naročito u javnom sektoru. Na bazi podataka iz nabrojanih izvora, vrednosti Indeksa percepcije korupcije i na osnovu dodatnih informacija, napredak u borbi protiv korupcije u Srbiji je ocenjen kao spor od strane Saveta Evrope i Evropske komisije. Možda bi rezultati evaluacije napretka bili drugačiji da su podaci bili potpuniji, da su ažurirani i da postoje domaći indikatori korupcije ili metode evaluacije progressa u borbi protiv korupcije.

Ključne reči: KORUPCIJA, STATISTIČKI INDIKATORI, JAVNI SEKTOR, SRBIJA

---

* Rad je nastao u okviru Naučno-istraživačkog projekta Kriminalističko-policijske akademije u Beogradu pod nazivom „Korupcija u javnoj upravi“ koji se realizuje od 2009. godine.

Summary

The paper presents statistical indicators of corruption in public sector: The World Bank's aggregate indicator Control of Corruption and The Corruption Perception Index calculated by Transparency International. The values of those indicators for Serbia are given year by year, and the methodology of their construction is presented in brief. The other sources of statistical data about corruption in Serbia are also presented: the data which compile The Statistical office of the Republic of Serbia, those of The Public Prosecution of the Republic of Serbia, internal sources of data of domestic institutions, and public opinion surveys. It was pointed out that it is very difficult to assess the real level of corruption in Serbia, especially in public sector, on the basis of available data from those sources. The progress in the fight against corruption in Serbia is evaluated by The Council of Europe and The European Commission as slow on the basis of those data, the values of The Corruption Perception Index and on the basis of some additional informations. Perhaps the results of those evaluations would have been different if the data had been complete, updated, and if some domestic indicators of corruption or methods of evaluation had been constructed.

Key words: CORRUPTION, STATISTICAL INDICATORS, PUBLIC SECTOR, SERBIA

UVOD

Svrha ovog rada je da naučnoj i stručnoj javnosti u Srbiji predstavi statističke pokazatelje korupcije u javnom sektoru pomoću kojih dve poznate međunarodne organizacije koje se bave problemom korupcije – Svetska banka i Transparency International, mere i izražavaju nivo korupcije u zemljama širom sveta. Ovi indikatori su: indikator Kontrola korupcije Svetske banke (World Bank) i Indeks percepcije korupcije Transparency Internationala. Vrednosti ovih indikatora već godinama se izračunavaju i za Srbiju i prezentiraju u medijima, prikazuju u izveštajima domaćih i međunarodnih organizacija i institucija i koriste u radu državnih organa.

Međutim, njihov smisao i način konstrukcije još uvek nije dovoljno poznat niti je do sada predstavljen u Srbiji. Prezentacija indikatora u radu sastojaće se iz prikaza vrednosti indikatora za Srbiju po godinama, analize kretanja tokom vremena, komparacije vrednosti sa zemljama u okruženju, i u kratkim crtama obuhvatiće način konstrukcije indikatora u cilju njihovog boljeg razumevanja, a samim tim i boljeg razumevanja o tome koliki je zaista nivo korupcije u Srbiji.

Domaći indikatori korupcije u Srbiji nisu do sada konstruisani, niti je razvijena metodologija za praćenje napretka u borbi protiv korupcije. Rad državnih organa koji se bave borbom protiv korupcije zasniva se na podacima Republičkog zavoda za statistiku i Repu-

bličkog javnog tužilaštva, na sopstvenim izvorima informacija i na rezultatima istraživanja javnog mnjenja. Ovim izvorima, ipak, nisu u potpunosti obuhvaćeni svi slučajevi korupcije, niti su posebno obuhvaćeni slučajevi korupcije u javnom sektoru. Zbog toga su indikatori o kojima će biti reči posebno značajan izvor za ocenu prisustva i nivoa korupcije, naročito korupcije u javnom sektoru.

U radu će biti prikazani reprezentativni statistički podaci iz nabrojanih raspoloživih izvora kako bi se sagledalo na koji način domaće institucije obuhvataju krivična dela korupcije u svojim evidencijama. Iako će biti prikazani i podaci koji se odnose na korupciju u privatnom sektoru, naglasak će biti na statističkom obuhvatanju korupcije u javnom sektoru, dakle, na podacima o korupciji u oblastima državne uprave i administracije, pravosudnog sistema, policije, sistema lokalne samouprave, javnih službi, sistema javnih finansija, i onog dela privrednog sistema koji je pod kontrolom i u vlasništvu države.

U prvom delu rada biće predstavljen zakonski i institucionalni okvir za borbu protiv korupcije koji je definisan poslednjih godina kroz aktivnosti Vlade Srbije, Narodne skupštine i Republičkog javnog tužilaštva, na čijim osnovama se odvijaju sve aktivnosti u borbi protiv korupcije. Biće prikazani raspoloživi statistički podaci o krivičnim delima sa elementima korupcije koje prikupljaju i objavljuju Republički zavod za statistiku i Republičko javno tužilaštvo i predstavljeni drugi izvori podataka o korupciji. U okviru ovog dela rada, biće ukazano na činjenicu da je

na osnovu raspoloživih statističkih podataka teško utvrditi tačan broj krivičnih dela korupcije u Srbiji, naročito korupcije u javnom sektoru. U drugom i trećem delu rada biće predstavljeni indikatori korupcije Kontrola korupcije Svetske banke i Indeks percepcije korupcije Transparency Internationala. Biće reči i o motivima i načinima borbe protiv korupcije ovih organizacija i njihovim aktivnostima u oblasti prikupljanja, obrade i analize podataka o korupciji. U četvrtom delu rada biće reči o monitoringu korupcije u Srbiji od strane Saveta Evrope, na kojim se informacijama, statističkim podacima i indikatorima zasniva ovaj monitoring, i kako Evropska komisija prati napredak Srbije u borbi protiv korupcije. U ovom delu rada biće izneta ocena da nedostatak statističkih podataka o krivičnim delima korupcije otežava ne samo merenje i izražavanje prisustva i nivoa korupcije, već i praćenje napretka u borbi protiv korupcije. Međunarodne organizacije i institucije u svojim izveštajima ocenjuju napredak Srbije u borbi protiv korupcije kao spor; možda bi izveštaji bili povoljniji da su statistički podaci potpuniji.

1. STATISTIČKO OBUHVATANJE KRIVIČNIH DELA SA ELEMENTIMA KORUPCIJE U SRBIJI

Borba protiv korupcije u Srbiji na organizovan i sistematičan način zvanično je započela 2005. godine donošenjem Nacionalne strategije za borbu protiv korupcije. Pre donošenja Strategije, borba protiv korupcije zasnivala se uglavnom

na stvaranju neophodnog zakonskog i institucionalnog okvira i rešavanju manjeg broja pojedinačnih slučajeva korupcije. Rezultati u borbi protiv korupcije godine bili su relativno skromni: u periodu 2000-2003. godine krivična dela sa elementom korupcije činila su 4-5% od ukupnog broja prijavljenih krivičnih dela, a samo oko 15% prijava dovelo je do osuđujućih presuda.¹ Već 2004. godine ovaj procenat je porastao, tako da je 50% od ukupnog broja prijava za krivična dela primanja mita, davanja mita i nezakonitog posredovanja dovelo do osuđujućih presuda², ali je opšti utisak iznesen u Strategiji, „na osnovu podataka iz drugih izvora“, bio da je „tamna brojka kriminaliteta u ovoj oblasti visoka“ odnosno, da je broj krivičnih dela sa elementom korupcije u ovom periodu bio znatno veći nego što je prikazano.

1.1. Borba protiv korupcije u Srbiji – institucionalni i zakonski okvir

Narodna skupština donela je odluku o utvrđivanju Nacionalne strategije za borbu protiv korupcije u decembru 2005. godine. Donošenjem Strategije promovisan je strategijski pristup borbi protiv korupcije i izražena odlučnost državnih organa da se usmere na borbu protiv korupcije. Narodna skupština

Strategijom je obavezala Vladu Republike Srbije da donese Akcioni plan za sprovođenje Strategije, obezbedi neophodna sredstva i predloži donošenje zakona o osnivanju samostalnog i nezavisnog antikorupcijskog tela. Godinu dana kasnije, u decembru 2006. Vlada je usvojila Akcioni plan za primenu Nacionalne strategije i formirala Komisiju za sprovođenje Nacionalne strategije za borbu protiv korupcije. Ova komisija je zadužena i za sprovođenje preporuka Grupe država za borbu protiv korupcije (Group of States against Corruption – GRECO), međunarodne inicijative Saveta Evrope za borbu protiv korupcije, u okviru koje se odvija monitoring korupcije u Srbiji od strane Saveta Evrope.

U oktobru 2008. godine Narodna skupština usvojila je Zakon o Agenciji za borbu protiv korupcije. Agencija je zamišljena kao nezavisan državni organ sa širokim nadležnostima u borbi protiv korupcije, koji će delovati samostalno i uz to koordinirati rad drugih državnih organa. Ova agencija biće ubuduće nosilac brojnih aktivnosti u borbi protiv korupcije u Srbiji.³ U novembru 2008. godine Ministarstva pravde u svom dokumentu pod nazivom „Borba protiv korupcije“ rezimira korake preduzete prethodnih godina u borbi protiv korupcije i promoviše borbu protiv korupcije kao jedan od prioriteta Vlade Srbije.

---

¹ Izvor: Nacionalna strategija za borbu protiv korupcije, str. 6.

² Izvor: GREKO ?2006?. Evaluacioni izveštaj o Republici Srbiji, str. 5. Grupa država za borbu protiv korupcije – GRECO osnovana je 1999. godine s ciljem da nadgleda usaglašavanje zemalja članica sa antikorupcijskim standardima Saveta Evrope.

³ Zakon o Agenciji za borbu protiv korupcije će se primenjivati od 1. januara 2010. kada će Agencija zvanično početi sa radom.

Državni organi koji su neposredno angažovani u borbi protiv korupcije u Srbiji su Savet za borbu protiv korupcije, Ministarstvo unutrašnjih poslova, javno tužilaštvo i sudovi. Savet za borbu protiv korupcije osnovan je u odlukom Vlade u decembru 2001. godine kao savetodavni organ Vlade čiji je cilj da pomaže Vladi, predlaže mere i sprovodi različite aktivnosti vezane za borbu protiv korupcije. U okviru Ministarstva unutrašnjih poslova, za borbu protiv korupcije nadležni su Kriminalistička policija i Uprava za borbu protiv organizovanog kriminala (UBPOK). Kriminalistička policija ima opšte nadležnosti za otkrivanje svih krivičnih dela pa i krivičnih dela korupcije. UBPOK je nadležan za krivična dela počinjena od strane organizovanih kriminalnih grupa, u kojima se često mogu naći i elementi korupcije. U okviru Republičkog javnog tužilaštva 2008. godine formirano je posebno Odeljenje za borbu protiv korupcije koje se bavi krivičnim delima korupcije uključujući i krivična dela privrednog kriminala koja su povezana s korupcijom. Prethodnih godina u Srbiji je formirano još nekoliko institucija specijalizovanih za borbu protiv određenih vidova korupcije: Uprava za sprečavanje pranja novca, Uprava za javne nabavke, Specijalno tužilaštvo i Specijalno odeljenje Okružnog suda u Beogradu za suzbijanje organizovanog kriminala.

Zakonske odredbe koje se odnose na korupciju propisane su Krivičnim zakonikom koji je stupio na snagu 1. januara 2006. godine. Zakonski okvir za borbu protiv korupcije čine još i zakoni kojima se uređuju oblasti podložne korup-

ciji: Zakon o budžetskom sistemu, Zakon o privatizaciji, Zakon o javnim nabavkama, Zakon o finansiranju političkih stranaka, Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, kao i međunarodne konvencije, standardni i preporuke koje je Narodna skupština ratifikovala, kao što su Krivičnopravna konvencija Saveta Evrope o korupciji (ratifikovan 2002) i Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije (2005), Građanskopravna konvencija Saveta Evrope o korupciji (2007) i Dodatni protokol uz Krivičnopravnu konvenciju Saveta Evrope o korupciji (2007). Na međunarodnom planu, saradnja na suzbijanju korupcije odvija se u okviru više međunarodnih inicijativa kao što su već pomenuta Grupa država za borbu protiv korupcije (Group of States against Corruption GRECO), Program Saveta Evrope protiv korupcije i organizovanog kriminala u Jugoistočnoj Evropi (Program against corruption and organised crime in South – eastern Europe – PACO), Antikorupcijska inicijativa Pakta za stabilnost Jugoistočne Evrope (Stability Pact Anti – Corruption Initiative – SPAI), Izabrani komitet eksperata Saveta Evrope za evaluaciju mera za sprečavanje pranja novca (The Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism – MONEYVAL) i druge.⁴

---

⁴ O usvojenim međunarodnim standardima i učešću u međunarodnim inicijativama za borbu protiv korupcije videti u Nacionalnoj strategija za borbu protiv korupcije, str. 4, i na inernet stranicama ovih organizacija.

1.2. Korupcija u Srbiji – raspoloživi statistički podaci Republičkog zavoda za statistiku i Republičkog javnog tužilaštva

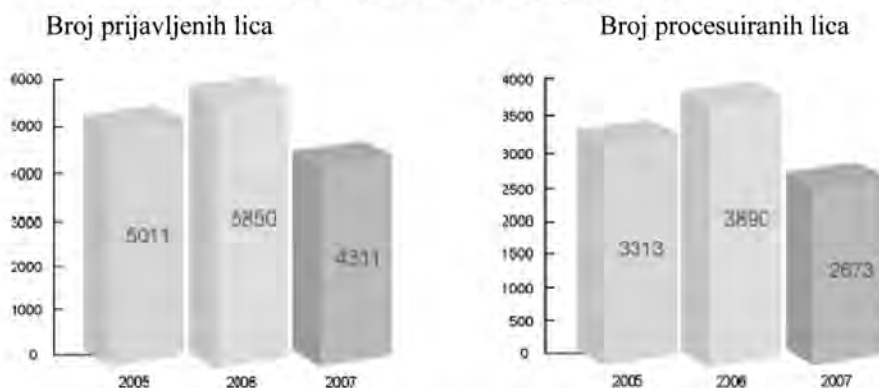
Krivični zakonik iz 2006. godine ne izdvaja posebno krivična dela korupcije kao što je to činio prethodni Krivični zakon iz 2002. godine (Zakon o izmenama i dopunama krivičnog zakona Republike Srbije iz 2002) u kome su Krivična dela korupcije bila izdvojena i nabrojana u Glavi dvadeset prvoj A. Ova glava sadržala je odredbe koje se odnose na krivična dela korupcije počinjena u pojedinim oblastima: u organima uprave, u javnim nabavkama, u postupku privatizacije, u pravosuđu, zdravstvu i prosveti (članovi 255b-255z).

Nacionalna strategija za borbu protiv korupcije Vlade Republike Srbije definiše korupciju na sledeći način: „Korupcija je odnos koji se zasniva zlo-

upotrebom ovlašćenja u javnom ili privatnom sektoru u cilju sticanja lične koristi ili koristi za drugoga.” Tako se u novom Krivičnom zakoniku iz 2006. krivična dela sa elementom korupcije prepoznaju kao Krivična dela protiv službene dužnosti (Glava trideset treća): Zloupotreba službenog položaja (član 359), Prevara (član 363), Pronevera (član 364), Protivzakonito posredovanje (član 366), Primanje mita (član 367), Davanje mita (368). Elementi korupcije se prepoznaju i u Krivičnim delima protiv privrede (Glava dvadeset druga) kao što je, na primer, Zloupotreba ovlašćenja u privredi (član 238), a mogu se naći i u drugim krivičnim delima, odnosno uvek kada je prisutna ...zloupotreba ovlašćenja zarad sticanja lične ili koristi za drugoga... „

Republički zavod za statistiku objavio je početkom 2006. godine Klasifikaciju krivičnih dela za Krivični zako-

**Grafikon 1. Analiza prijavljenih i procesuiranih lica
za krivično delo zloupotrebe službenog položaja 2005-2007.**

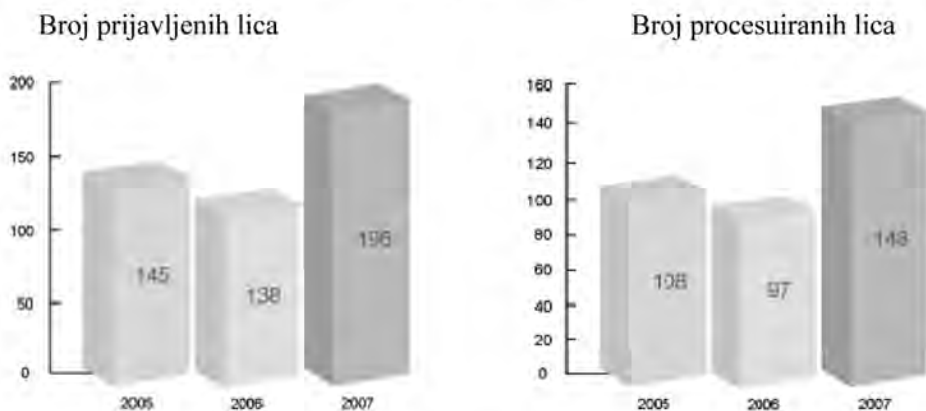
Izvor: Republičko javno tužilaštvo, <http://www.rjt.gov.rs/cr/articles/statistika/>.

nik Republike Srbije koja se primenjuje u statističkim istraživanjima kriminaliteta o učiniocima krivičnih dela. I kao što Krivični zakonik ne izdvaja posebno krivična dela korupcije, tako ova krivična dela nisu posebno izdvojena ni u Klasifikaciji krivičnih dela. Republički zavod za statistiku predvideo je da evi-

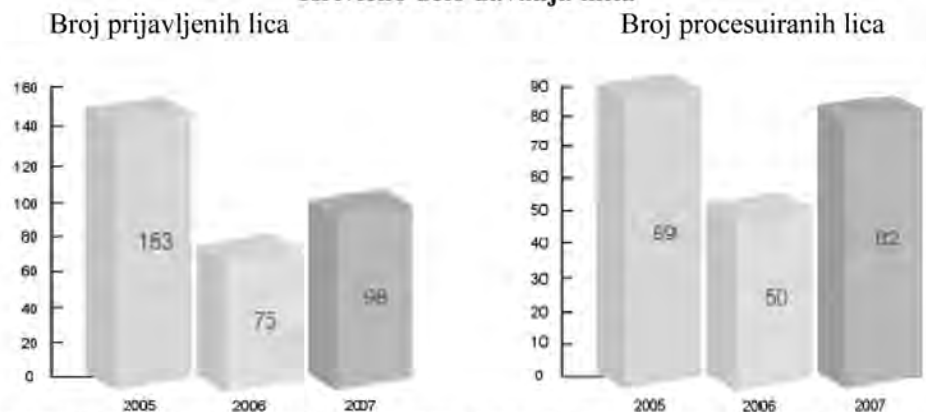
denciju o počinjenim krivičnim delima na osnovu Klasifikacije vode opštinska i okružna javna tužilaštva i opštinski i okružni sudovi kao izveštajne jedinice u statističkim istraživanjima o učiniocima krivičnih dela.

Sopstvenu evidenciju o pojedinim vrstama krivičnih dela vodi i Repu-

Grafikon 2. Analiza prijavljenih i procesuiranih lica za krivična dela primanja i davanja mita 2005-2007.
Krivično delo primanja mita

Krivično delo davanja mita

Izvor: Republičko javno tužilaštvo, <http://www.rjt.gov.rs/cr/articles/statistika/>.

FINANSIJE

bličko javno tužilaštvo Republike Srbije. Tužilaštvo je na svom internet sajtu prikazalo broj prijavljenih i procesuiranih lica u periodu 2005-2007. godine za sledeća krivična dela u kojima se mogu naći elementi korupcije: krivično delo zloupotrebe službenog položaja, krivično delo primanja mita i krivično delo davanja mita. Ova krivična dela se u javnosti najčešće prepoznaju kao kri-

vična dela sa elementima korupcije.

Prikaz nije obuhvatio učešće krivičnog dela Zloupotreba službenog položaja u grupi Krivična dela protiv službene dužnosti u okviru koje se ovo krivično delo nalazi u Krivičnom zakoniku, niti je prikazano učešće ovog krivičnog dela u ukupnom broju počinjenih krivičnih dela, što bi znatno doprinelo informativnosti i obuhvatnosti

Tabela 1. Prijavljena odgovorna lica prema privrednom prestupu, vrsti odluke i podnosiocu prijave za 2008. godinu.

Република Србија							
	Укупно	Врста одлуке		Подносилац пријаве			Остали
		Одбачена пријава	Поднет оптужни предлог	Инспекција	МУП	Непосредно сазнање јавног тужоца	
Укупно	3920	171	3749	1841	176	39	1864
Финансијско пословање	6	1	5	3	1	-	2
Раководство	1776	31	1745	462	5	6	1303
Књиговодство	2	-	2	-	-	-	2
Новчани, банкарски и кредитни систем	11	2	9	-	3	-	8
Хартије од вредности	58	-	58	13	-	-	45
Изградња објеката	30	6	24	18	-	4	8
Приватизација	18	-	18	3	-	-	15
Акционарска и привредна друштва	30	1	29	8	4	-	18
Јавни дуг	2	-	2	1	-	-	1
Регистрација привредних субјеката	11	1	10	4	2	-	5
Промет робе и инспекцијски надзор	1	-	1	1	-	-	-
Здравствена исправност намирница	389	36	353	279	1	3	106
Енергетика	2	-	2	1	-	-	1
Рударство	6	-	6	4	-	-	2
Пољопривредно земљиште	1	-	1	1	-	-	1
Увоз пољопривредних и прехранбених производа	1	-	1	-	-	-	1
Семе, садни материјал, дуван и заштита биља	85	3	82	73	-	-	12
Алкохолна пића	52	2	50	46	-	-	6
Сточарство	48	5	43	35	1	-	12
Рибарство	5	1	4	2	1	-	2
Шумарство	37	4	33	26	-	-	9
Ловство	20	1	19	13	-	-	7
Водопривреда	79	9	70	56	1	-	20
Саобраћај и везе	15	2	13	2	7	5	1
Безбедност саобраћаја на путевима	227	11	216	53	135	17	22
Заштита на раду	1	1	-	-	-	-	1
Заштита животне средине	140	12	128	69	3	-	68
Заштита интелектуалне својине	71	6	65	33	-	-	38
Стављање лекова у промет	30	2	28	11	8	-	11
Промет експлозивних материја	3	-	3	-	2	-	1
Трговина	35	-	35	32	-	-	3
Платни промет	24	1	23	9	-	2	13
Заштита потрошача	469	27	442	409	2	1	57
Спречавање пранга новца	39	1	38	5	-	1	33
Отпашавање	48	1	47	42	-	-	6
Остале повреде прописа	148	4	144	123	-	-	25

Izvor: Republički zavod za statistiku [2009b]. Statistika pravosuđa: Saopštenje broj 233, 31.08.2009.

FINANSIJE

analize. Nije prikazan ni broj osuđenih lica (možda jer zbog dužine sudskog postupka nisu svi postupci okončani).

Na sličan način prikazana su krivična dela primanja i davanja mita:

Republičko javno tužilaštvo nije prikazalo broj prijavljenih i procesuiranih lica za ostala krivična dela u okviru grupe Krivična dela protiv službene dužnosti u kojima se mogu prepoznati elementi korupcije, a u okviru grupe Krivična dela protiv privrede, gde se takođe u pojedinim krivičnim delima često dešava zloupotreba ovlašćenja, prikazana je analiza samo za krivična dela Poreska utaja i Pranje novca.

Republički zavod za statistiku u okviru Statistike pravosuđa objavljuje dve vrste podataka: 1) podatke o maloletnim i punoletnim učinocima krivičnih dela i 2) podatke o odgovornim i pravnim licima učinocima privrednih prestupa. Krivična dela u evidenciji o učinocima su klasifikovana na osnovu

Klasifikacije krivičnih dela za Krivični zakonik Republike Srbije Republičkog zavoda za statistiku a privredni prestupi su prikazani po vrstama privrednih prestupa na osnovu Klasifikacije privrednih prestupa koju je takođe propisao Republički zavod za statistiku. U Tabeli 1. prikazan je deo iz Saopštenja Statistike pravosuđa Republičkog zavoda za statistiku koji se odnosi na prijavljena odgovorna lica **prema privrednom prestupu**.

Na osnovu podataka o vrstama i broju privrednih prestupa nije moguće posebno izdvojiti privredne prestupe sa elementima korupcije.

Pogledajmo podatke **prema učinocima krivičnih dela**. U Tabeli 2. prikazan je broj optuženih punoletnih lica prema vrsti krivičnog dela od 2004-2008. godine. Ovde nalazimo i Krivična dela protiv službene dužnosti:

Evidencija po pojedinim krivičnim delima u okviru svake od vrsta krivičnih dela prikazana je dalje u tabelama u

Tabela 2. Optužena punoletna lica, prema vrsti krivičnog dela, 2004-2008.

Република Србија		2004		2005		2006		2007		2008	
		Број	%	Број	%	Број	%	Број	%	Број	%
Укупно		44881	100,0	47870	100,0	55369	100,0	48903	100,0	53035	100,0
Кривична дела против уставног уређења и безбедности		2	0,0	3	0,0	14	0,0	8	0,0	30	0,1
Кривична дела против живота и тела		4585	10,8	5245	11,0	5763	10,4	4859	10,0	5132	9,7
Кривична дела против слобода и права човека и грађанина		990	2,1	929	1,9	1113	2,0	1013	2,1	1047	2,0
Кривична дела против чasti и угледа		2293	7,2	3170	6,6	3404	6,1	2987	6,1	3006	5,8
Кривична дела против полних слобода		217	0,5	245	0,5	300	0,5	274	0,6	313	0,6
Кривична дела против брака и породице		1424	3,2	1756	3,7	2247	4,1	2722	5,6	3250	6,1
Кривична дела против здравља људи		1512	3,4	2057	4,4	2594	4,6	3345	6,8	4152	7,8
Кривична дела против привреде		3724	8,3	3455	7,2	2290	4,1	1648	3,4	1838	3,5
Кривична дела против имовине		11594	26,1	11748	24,5	13005	24,6	11054	22,6	11740	22,1
Кривична дела против опште сигурности људи и имовине		458	1,1	503	1,1	574	1,0	503	1,0	556	1,0
Кривична дела против безбедности јавног саобраћаја		6051	13,5	6116	12,8	6228	11,2	5875	12,0	6693	12,6
Кривична дела против правосудја		322	0,7	340	0,7	460	0,8	416	0,9	469	0,9
Кривична дела против јавног реда и мира и правног саобраћаја		5316	11,8	5805	11,7	5525	10,0	5004	10,2	5856	10,7
Кривична дела против службене дужности		1798	4,0	1839	3,8	1896	3,4	1584	3,2	1576	3,0
Остала кривична дела		3275	7,3	4786	10,0	9386	17,0	7608	15,6	7545	14,2

Извор: Републички завод за статистику [2009a]. Statistika pravosuđa: Saopštenje broj 137, 28.05.2009.

istom izvoru. U okviru vrste krivičnog dela Krivična dela protiv službene dužnosti, prikazana su već nabrojana krivična dela sa elementima korupcije: Zloupotreba službenog položaja, Prevara, Pronevera, Protivzakonito posredovanje, Primanje mita, Davanje mita, kao i druga krivična dela koja spadaju u ovu vrstu krivičnog dela [Republički zavod za statistiku, 2009a, str. 6]. Međutim, samo na osnovu broja Krivičnih dela protiv službene dužnosti ne može se odrediti i ukupan broj svih krivičnih dela sa elementima korupcije: elementi korupcije mogu biti prisutni i u drugim vrstama krivičnih dela. ***Da bi se utvrdio tačan broj krivičnih dela korupcije, mora se imati ex post evidencija o tome koliko je od svih počinjenih krivičnih dela u jednoj godini u sebi sadržalo elemente korupcije, bez obzira na to kojoj vrsti krivičnog dela pripadaju.*** Ovakva evidencija za sada u Srbiji ne postoji u podacima Republičkog javnog tužilaštva, niti ovakvu evidenciju vodi Republički zavod za statistiku.

S obzirom na to da se broj krivičnih dela korupcije ne može tačno utvrditi na osnovu raspoloživih statističkih podataka, postavlja se pitanje: koliki je zaista nivo korupcije u Srbiji, apsolutni i relativni (u odnosu na druga krivična dela, u odnosu na druge zemlje, u odnosu na regionalni prosek). Još je teže sagledati korupciju u javnom sektoru: iz raspoloživih podataka gotovo je nemoguće izdvojiti krivična dela koja se odnose samo na korupciju u javnom sektoru. Dodatni problem prilikom statističkog obuhvatanja krivičnih dela sa elementima korupcije je i to što se ova dela često

ne prijavljuju od strane učesnika u procesu korupcije, odnosno žrtava korupcije. Zbog toga se rad državnih organa koji se bave borbom protiv korupcije pored statističkih podataka Republičkog zavoda za statistiku i Republičkog javnog tužilaštva zasniva i na drugim vrstama podataka: na sopstvenim izvorima, na rezultatima istraživanja korupcije koje sprovode privatne agencije za ispitivanje javnog mnjenja, i na podacima iz izveštaja međunarodnih organizacija i institucija koje izračunavaju specifične i metodološki dobro utemeljene indikatore korupcije za zemlje širom sveta pa i za Srbiju.

1.3. Podaci iz drugih izvora

U pojedinim slučajevima, državni organi Vlade Republike Srbije koji se bave borbom protiv korupcije u skladu sa svojim pravima i obavezama neposredno su angažovani na prijavljivanju, rasvetljavanju i dokazivanju krivičnih dela korupcije. Zbog toga ovi organi prikupljaju podatke o slučajevima korupcije za svoje i za potrebe drugih državnih organa i sprovode sopstvena istraživanja. Tako se na primer rad Saveta za borbu protiv korupcije dobrim delom zasniva upravo na sopstvenim podacima i saznanjima – Savet za korupciju poziva građane da prijave pojedinačne slučajeve korupcije. Savet ove predstavke koristi za ocenu stanja korupcije, izradu izveštaja i prosleđuje ih dalje nadležnim organima. Prema evidenciji Saveta, u 2008. godini na adresu Saveta stiglo je 313 predstavlki čija je struktura prikazana u Tabeli 3.

Tabela 3. Prikaz predstavki građana Savetu za borbu protiv korupcije za 2008. godinu, prema oblastima

Pravosuđe	73
Pravosuđe – stečaj	10
Privatizacija	106
Trgovina akcijama	20
Školstvo	10
Zdravstvo	4
Javna preduzeća	5
Privatna preduzeća	3
Državna administracija	34
Policija	2
Organi lokalne samouprave – bespravna gradnja	21
Organi lokalne samouprave – ostalo	17
Javne nabavke	8
UKUPNO	313

Izvor: Izveštaj Saveta za borbu protiv korupcije Vlade Republike Srbije za 2008. godinu.

Što se tiče rezultata istraživanja agencija za ispitivanje javnog mnjenja kao izvora podataka o korupciji, ova istraživanja najčešće se vrše u vidu anketa o percepciji korupcije, prisustvu korupcije u pojedinim oblastima društvenog, političkog i ekonomskog života, i o različitim pojavnim oblicima korupcije. Iako su deskriptivne prirode i subjektivni, rezultati ispitivanja javnog mnjenja o korupciji su izuzetno značajni. U nastavku rada biće pokazano da se čak i složeniji pokazatelji korupcije koje izračunavaju međunarodne organizacije dobrim delom zasnivaju upravo na ličnim stavovima i saznanjima, dakle, na subjektivnoj percepciji korupcije koja je najvažniji pokazatelj, a ponekad i jedini dokaz o postojanju korupcije.

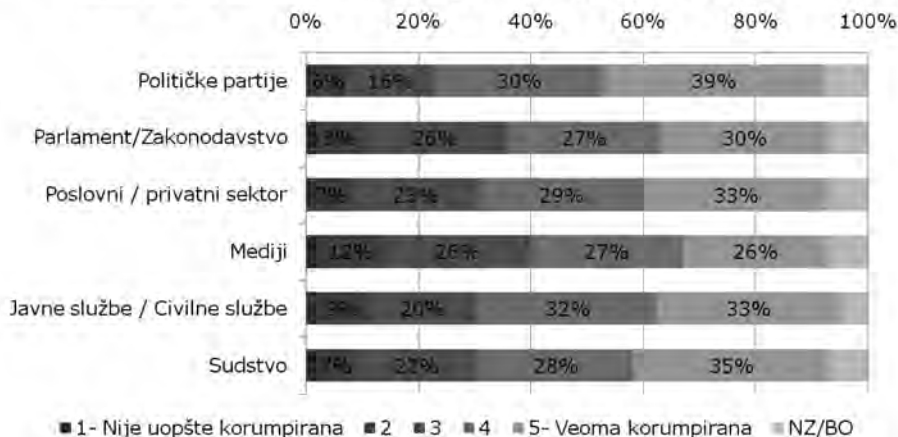
Ispitivanja javnog mnjenja o korupciji se ponekad rade za potrebe međuna-

rodnih organizacija koje zatim na osnovu njih izrađuju svoje izveštaje i izračunavaju kompleksnije indikatore korumpiranosti. Izveštaj o korupciji pod nazivom Globalni barometar korupcije (Global Corruption Barometer – GCB) poznate međunarodne organizacije za borbu protiv korupcije Transparency International predstavlja primer jednog takvog izveštaja. Za potrebe izrade ovog izveštaja za Srbiju podatke prikuplja agencija za istraživanje javnog mnjenja TNS Medium Gallup.

U Tabeli 4. prikazan je izvod iz poslednjeg istraživanja ove agencije za potrebe izrade Globalnog barometra korupcije za 2009. godinu. Istraživanje je sprovedeno u novembru 2008. godine, na uzorku od 1.015 ispitanika na teritoriji centralne Srbije i Vojvodine, metodom direktnog intervjua licem u lice. Jedno od pitanja odnosilo se na oce-

FINANSIJE

Tabela 4. Nivo korumpiranosti u pojedinim kategorijama u Srbiji 2008. godine

Izvor: TNS Medium Gallup, Globalni barometar korupcije – Javno mnjenje Srbije, novembar 2008.

nu nivoa korumpiranosti u pojedinim kategorijama: javne službe, političke partije, mediji, sudstvo, privatni sektor. Ispitanici su ocenjivali prisustvo korupcije na skali od 1 (nije uopšte korumpirana) do 5 (veoma korumpirana).

Ako se sabere procenat ispitanika koji su nivo korupcije ocenili sa 4 i 5, najviše korumpirana kategorija u Srbiji su političke partije (69%), zatim javne službe (65%) i sudstvo (63%). U nešto manjoj meri korumpirani su privatni sektor (62%) i zakonodavstvo (57%), dok se za medije smatra da su najmanje podložni korupciji (53%).

Indikatori korupcije koje izračunavaju međunarodne organizacije i institucije koje se bave korupcijom su treći i posebno važan izvor podataka za ocenu prisustva i nivoa korupcije. U pitanju su kompleksni statistički pokazatelji koji se izračunavaju već godinama za veliki

broj zemalja u svetu pa i za Srbiju, što omogućava poređenja među zemljama i analizu u dužim periodima. Ovi pokazatelji se prezentiraju u medijima, koriste se u radu državnih organa u Srbiji i prikazuju u izveštajima međunarodnih organizacija i institucija za Srbiju. Ovde će biti predstavljena dva najpoznatija indikatora korupcije: agregatni indikator Kontrola korupcije (Control of Corruption) Svetske banke i Indeks percepcije korupcije (Corruption Perception Index – CPI) Transparency Internationala. Indikatori koji će biti predstavljeni izražavaju i mere upravo korupciju u javnom sektoru.

2. INDIKATORI SVETSKE BANKE

Svetska banka je vodeći globalni donator sredstava za podršku jačanju jav-

nog sektora i borbi protiv korupcije. Samo u fiskalnoj 2008. godini Banka je kroz različite programe i projekte usmerila preko 4,7 milijardi dolara u poboljšanje performansi javnog sektora u zemljama širom sveta, što je iznosilo 18,8% od ukupnih pozajmica banke.

Motivi Svetske banke za borbu protiv korupcije proizilaze iz stava banke da je korupcija jedna od najvećih prepreka ekonomskom i socijalnom razvoju. Cilj svetske banke je da kroz poboljšanje vladavine prava i borbu protiv korupcije doprinese ostvarivanju ciljeva privrednog rasta i zaposlenosti u svetu. Osim toga, banka želi da se osigura da sredstva banke iz fondova neće biti zloupotrebljena u različitim vidovima korupcije i da će ova sredstva biti pravilno upotrebljena. Stoga banka ima i neposredne finansijske interese da se kroz različite aktivnosti uključi u borbu protiv korupcije u cilju minimiziranja korupcije prilikom korišćenja sredstava banke.

Svetska banka definiše korupciju kao „... Zloupotrebu javnih resursa zarad ličnih interesa”. Aktivnosti banke usmerene su prevashodno na borbu protiv korupcije u javnom sektoru kroz pomoć zemljama u poboljšanju performansi upravljanja u javnom sektoru i kontrole korupcije. Banka pruža podršku kroz finansijska sredstva i kroz savetodavnu aktivnost u oblasti formulisanja politike, izgradnje institucija i upravljanja javnim finansijama i pomaže zemljama da formulišu svoje akcione programe za borbu protiv korupcije. Ove aktivnosti banka ostvaruje kroz različite projekte i programe na nivou zemalja i na globalnom nivou.

2.1. Indikatori upravljanja u svetu (Worldwide Governance Indicators – WGI)

Svetska banka posmatra korupciju u javnom sektoru u okviru šireg konteksta kvaliteta vlasti, odnosno upravljanja državom („governance”). Kvalitet upravljanja Svetska banka izražava kroz šest dimenzija upravljanja: 1) sloboda govora i odgovornost (Voice & Accountability), 2) politička stabilnost i odsustvo nasilja/terorizma (Political Stability and Lack of Violence/Terrorism), 3) efikasnost vlade (Government Effectiveness), 4) kvalitet zakonske regulative (Regulatory Quality), 5) vladavina prava (Rule of Law) i 6) kontrola korupcije (Control of Corruption). Za svaku od ovih dimenzija upravljanja konstruisan je poseban agregatni indikator kojim se meri nivo kvaliteta upravljanja za odgovarajuću dimenziju kvaliteta. Šest agregatnih indikatora bazirano je na nekoliko stotina pojedinačnih indikatora kojima se meri percepcija kvaliteta upravljanja i koji potiču iz 35 različitih izvora podataka koje prikuplja 33 međunarodne organizacije. Agregatni indikatori se izračunavaju od 1996. godine i objavljuju se godišnje. Danas se indikatori izračunavaju za 212 zemalja sveta. Vrednosti indikatora za svaku od zemalja, pregled izvora, tabele sa podacima u Exselu, izveštaji Svetske banke po zemljama i prateća dokumentacija (definicije, metodologija) mogu se naći na internet stranama Svetske banke posvećenim globalnom projektu Indikatori upravljanja u svetu (The Worldwide Governance Indica-

tors – WGI project), u okviru koga se Indikatori upravljanja izračunavaju i objavljuju.⁵

Pojedinačni indikatori na osnovu kojih se izračunavaju agregatni indikatori upravljanja su većinom subjektivne prirode i bazirani su na percepciji velikog broja različitih subjekata – građana, vladinih i nevladinih organizacija, firmi i zaposlenih u javnom i privatnom sektoru o različitim aspektima pojedinih dimenzija kvaliteta upravljanja. Međunarodne organizacije prikupljaju pojedinačne indikatore na osnovu rezultata anketa firmi i pojedinaca u zemljama u kojima deluju, zapažanja analitičara i ocene eksperata o stanju u zemlji, procene nivoa određenog kvaliteta upravljanja na osnovu sopstvene metodologije i konkretnih ekonomskih podataka odnosno poslovnih informacija. Subjektivnost podataka posmatra se kao kvalitet više s obzirom da se odluke i akcije tržišnih subjekata zasnivaju upravo na percepciji, stavovima i pogledima o performansama države i upravljanja državom. Osim toga, u mnogim oblastima upravljanja, posebno kad je korupcija u pitanju, lična zapažanja i svedočanstva su jedini mogući izvor podataka.

Ideja koja leži u osnovi kombinovanja više pojedinačnih indikatora u agregatne indikatore je sledeća: svaki od pojedinačnih indikatora predstavlja signal neke od dimenzija neopaživog nivoa kvaliteta upravljanja koji je teško direktno sagledati i izmeriti; cilj je iz

pojedinačnih indikatora izdvojiti taj signal i kombinovati više različitih izvora podataka odnosno pojedinačnih indikatora u jedan agregatni indikator kako bi se dobio najbolji mogući signal i na taj način, pomoću jednog agregatnog indikatora, ocenio nivo kvaliteta za određenu dimenziju kvaliteta. Tako dobijena, ocena neopaživog kvaliteta upravljanja na osnovu agregatnog indikatora je preciznija i informativnija od ocene samo na osnovu pojedinačnih indikatora. Statistički metod koji se koristi u postupku agregacije pojedinačnih indikatora u agregatne indikatore je model neopaživih komponenti (Unobserved Components Model - UCM). Agregatni indikatori dobijeni na osnovu ovog modela, praktično, predstavljaju ponderisani prosek pojedinačnih indikatora, pri čemu su ponderi koji se dodeljuju pojedinačnim indikatorima bazirani na oceni preciznosti indikatora, tako da pojedinačni indikatori koji daju precizniji signal neopaživog nivoa kvaliteta upravljanja dobijaju veće pondere prilikom izračunavanja agregatnog indikatora. Preciznost signala izražava standardna devijacija slučajne greške neopaživog nivoa kvaliteta upravljanja u modelu:

$$y_{jk} = \alpha_k + \beta_k \cdot (g_j + \varepsilon_{jk}), \quad (1)$$

gde y_{jk} označava vrednost pojedinačnog indikatora k za zemlju j , g_j označava neopaživi nivo dimenzije kvaliteta upravljanja u zemlji j (na primer, dimenzija Kontrola korupcije), α i β su parametri a ε je slučajna greška za koju se pretpostavlja da je normalno

⁵ Podacima se može pristupiti preko: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp>.

raspoređena sa sredinom nula i standardnom devijacijom σ_k ⁶

Vrednosti agregatnih indikatora kreću se u rasponu od -2,5 do 2,5, pri čemu veće vrednosti indikatora odgovaraju boljim performansama upravljanja. Vrednosti indikatora se izračunavaju po zemljama a zatim se zemlje rangiraju. Rang zemlje izražava se u procentima i pokazuje procenat zemalja koje imaju manju vrednost odgovarajućeg indikatora. Tako, na primer, ako je rang Srbije za vrednost indikatora Kontrola korupcije za 2008. godinu iznosio 53%, to znači da se po vrednosti ovog indikatora ispod Srbije nalazi 53% od ukupnog broja zemalja za koje se indikator izračunava. Rang zemlje, dakle, pokazuje relativan položaj zemlje u ukupnom redosledu zemalja za koje se indikator izračunava, što omogućava međusobna poređenja zemalja. Međutim, pošto se standardna greška ocene indikatora razlikuje od zemlje do zemlje, u izvesnoj meri se javlja problem uporedivosti podataka pa je potreban oprez prilikom poređenja po zemljama i tumačenju indikatora.

2.2. Agregatni indikator Kontrola korupcije

Agregatni indikator Kontrola korupcije odražava percepciju o tome u kojoj meri se javni položaj u jednoj zemlji koristi u svrhe sticanja privatne koristi i koliko je država podlegla interesima elite i

privatnim interesima. Vrednost ovog indikatora, kao i drugih indikatora kvaliteta upravljanja Svetske banke, kreće se u rasponu od -2,5 do 2,5. Visoku vrednost indikatora u 2008. godini a samim tim i najbolje performanse u kontroli korupcije postigle su neke od zemalja Evropske unije (na primer, Finska sa vrednošću indeksa 2,34 i rangom 100%, Austrija sa vrednošću indeksa 1,82 i rangom 94%, Belgija sa vrednošću indeksa 1,35 i rangom 90%), zatim Novi Zeland (2,32; 98%), Australija (2,03; 96%) Sjedinjene Američke Države (1,55; 92%), i tako dalje. Među zemljama koje beleže najlošije performanse u kontroli korupcije su Severna Koreja (-1,74; 0%), (Avganistan -1,64; 1%), Irak (-1,48; 3%) i mnoge afričke zemlje.

Vrednosti indikatora Kontrola korupcije za Srbiju za period 1996-2008. godine date su u Tabeli 5. U tabeli su prikazani: tačkasta ocena vrednosti indikatora, standardna greška ocene⁷, rang Srbije (izraženo u procentima), i broj izvora odnosno pojedinačnih indikatora korišćenih svake godine u izračunavanju agregatnog indikatora.

Iz tabele se vidi da se vrednost indikatora Kontrola korupcije za Srbiju tokom godina povećava što znači da se performanse Srbije u kontroli korupcije poboljšavaju. Rang Srbije se bitno popravio pa se može reći da je Srbija prethodnih godina postigla značajan napredak u borbi protiv korupcije posmatrano

---

⁶ Detaljnije o izgradnji modela i oceni parametara modela videti u Kaufmann [2009].

⁷ U metodologiji je data interpretacija standardne greške ocene na sledeći način: verovatnoća da se stvarni nivo kvaliteta upravljanja nalazi u intervalu od plus ili minus jedne standardne greške tačkaste ocene indikatora iznosi približno 70%.

FINANSIJE

Tabela 5. Vrednosti indikatora Kontrola korupcije za Srbiju 1996-2008.

	1996	1998	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Tačkasta ocena	-1	-1.1	-1.1	-0.7	-0.5	-0.45	-0.04	-0.03	-0.39	-0.16
St. greška	0,32	0,21	0,21	0,17	0,14	0,14	0,13	0,13	0,13	0,14
Rang u %	18	13	9	29	39	42	43	46	48	53
Broj izvora	2	4	5	8	9	10	11	13	13	13

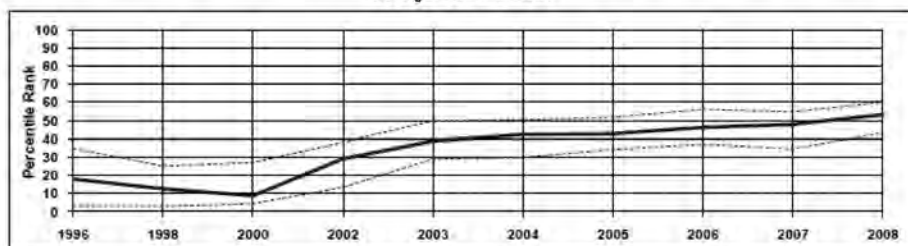
Izvor: World Bank, "Aggregate Governance Indicators 1996-2008", Governance Matters 2009, Worldwide Governance Indicators 1996-2008.

u globalnim okvirima. Broj izvora podataka za svaku godinu raste, što govori o poboljšanju dostupnosti podataka i porastu interesa za Srbiju međunarodnih organizacija koje obezbeđuju podatke za konstrukciju ovog indikatora. S porastom broja izvora preciznost ocene se poboljšava (standardna greška ocene se smanjuje). Srbija je tokom godine ostavila za sobom neke od zemalja bivših republika SFRJ i Pokrajinu Kosovo, pa se tako u 2008. godini po vrednosti Indika-

Na Grafikonu 3. je prikazano kako se kretao rang Srbije po vrednosti indikatora Kontrola korupcije u periodu 1996-2008. Isprekidane linije na grafikonu odgovaraju intervalu poverenja za nivo pouzdanosti od 90%.⁸

Pojedinačni indikatori (šifre indikatora) korišćeni u konstrukciji indikatora Kontrola korupcije za Srbiju, izvori podataka i internet adrese organizacija koje izračunavaju pojedinačne indikatore dati su u Tabeli 6.

Grafikon 3. Agregatni indikator: Kontrola korupcije (Control of Corruption), Srbija 1996-2008.

Izvor: World Bank, "Country Data Report for Serbia, 1996-2008", Governance Matters 2009, Worldwide Governance Indicators 1996-2008.

tora i rang u Srbije nalaze: Crna Gora (-0.28; 48%), Bosna i Hercegovina (-0.32; 46%) i Kosovo (-0.66; 30%), dok su ispred Srbije i u neposrednoj blizini Slovenija (0.95; 80%), Hrvatska (0.12; 62%) i Makedonija (-0.11; 55%).

⁸ Verovatnoća da se rang zemlje po dimenziji upravljanja „Kontrola korupcije“ nalazi u rasponu označenom isprekidanim linijama iznosi 90%.

**Tabela 6. Pojedinačni indikatori korišćeni
u konstrukciji indikatora Kontrola korupcije za Srbiju za 2008. godinu**

Šifra	Izvor	Website
BPS	Business Enterprise Environment Survey	http://www.worldbank.org/eca/governance
BTS	Bertelsmann Transformation Index	http://www.bertelsmann-transformation-index.de/
DRI	Global Insight Global Risk Service	http://www.globalinsight.com
EIU	Economist Intelligence Unit	http://www.eiu.com
FRH	Freedom House	http://www.freedomhouse.org
GAD	Cerbus Corporate Intelligence Gray Area Dynamics	http://www.merchantinternational.com
GCB	Transparency International Global Corruption Barometer Survey	http://www.transparency.org
GCS	World Economic Forum Global Competitiveness Survey	http://www.weforum.org
GII	Global Integrity Index	http://www.globalintegrity.org/
GWO	Gallup World Poll	http://www.gallupworldpoll.com
MIG	Merchant International Group Gray Area Dynamics	http://www.merchantinternational.com
PRS	Political Risk Services International Country Risk Guide	http://www.prsgroup.com
WMO	Global Insight Business Conditions and Risk Indicators	http://www.globalinsight.com

Izvor: World Bank, "Country Data Report for Serbia, 1996-2008", Governance Matters 2009, Worldwide Governance Indicators 1996-2008.

3. INDEKSI TRANSPARENCY INTERNATIONALA

Transparency International je verovatno najpoznatija međunarodna organizacija koja se bavi borbom protiv korupcije. Osnovana je 1993. godine i deluje na globalnom i na nacionalnom nivou. Na globalnom nivou Transparency International saraduje s drugim međunarodnim organizacijama koje se bave problemom korupcije na monitoringu korupcije i na definisanju i primeni antikorupcijskih standarda i konvencija. Na nacionalnom nivou, sastoji se od mreže od više od 90 lokalnih ogranaaka koji sprovode aktivnosti Transparency International a na nivou zemalja. Nacionalni ogranci učestvuju

u antikorupcijskim kampanjama u zemljama, promovišu transparentnost u svim oblicima društvenog i ekonomskog života, pokreću inicijativu za definisanje antikorupcijskih mera u saradnji s državnim organima i nadgledaju njihovo sprovođenje.

Ogranak Transparency Internationala u Srbiji je nevladina organizacija Transparentnost Srbija koja je osnovana 2002. godine.

3.1. Aktivnosti Transparency International-a u praćenju i merenju korupcije

Transparency International široko definiše korupciju na sledeći način: „Korupcija je zloupotreba poverene od-

govornosti zarad lične koristi". Korupcija podriiva demokratiju i vladavinu prava, prouzrokuje siromaštvo, kompromituje javni i privatni sektor, ugrožava međunarodnu bezbednost i međunarodne ekonomske odnose. U skladu sa definicijom korupcije, aktivnosti Transparency Internationala su usmerene protiv svih pojava oblika korupcije, okvirno razvrstanih na: korupciju u državnim ugovorima, korupciju u finansiranju političkih stranaka, korupciju u građevinskim projektima (naročito izražena u nedovoljno razvijenim zemljama), primanje mita u privatnom sektoru. Od ovih pojava oblika korupcije, prva dva se po definiciji vezuju za javni sektor, a delimično i treći – korupcija u građevinskim projektima, u slučajevima kada se poslovi ugovaraju na državnom nivou. Aktivnosti Transparency Internationala u suzbijanju ovih oblika korupcije se ostvaruju kroz konkretne projekte u zemljama i regionima na tri načina: direktnim delovanjem, preko mreže nacionalnih ogranaka i u saradnji s drugim međunarodnim organizacijama.

Veliki obim aktivnosti u borbi protiv korupcije zahtevao je praćenje i merenje nivoa korupcije u zemljama širom sveta. Stoga je značajan deo aktivnosti Transparency Internationala posvećen upravo merenju korupcije. U te svrhe Transparency International je razvio sopstvene statističke pokazatelje za merenje korupcije: Indeks percepcije korupcije (Corruption Perception Index – CPI) i Indeks ponude mita (The Bribe Payers' Index – BPI). Sistem monitoringa, izveštavanja i prezentacije rezul-

tata borbe protiv korupcije upotpunjen je već pominjanim godišnjim izveštajem „Globalni barometar korupcije“, koji se dobija na osnovu rezultata ispitivanja javnog mnjenja u zemljama.

Indeks percepcije korupcije je kompozitni (agregatni) indeks koji meri opaženi nivo korupcije u javnom sektoru. Izračunava se i objavljuje godišnje za 180 zemalja sveta na osnovu podataka iz 13 izvora koje čine ocene eksperata i mišljenja ispitanika o stepenu korupcije u zemlji (u smislu učestalosti i veličine mita). Vrednost indeksa kreće se na skali od 0 (visok opaženi nivo korupcije) do 10 (nizak nivo korupcije) pri čemu se visokokorumpiranim smatraju zemlje koje imaju vrednost indeksa manju od 5. Prema rezultatima za 2009. godinu, najveću vrednost Indeksa i najniži nivo korupcije imaju Novi Zeland, Danska, Singapur, Švedska, Finska, dakle, zemlje koje prednjače i po vrednosti indikatora Kontrola korupcije Svetske banke, dok najmanje vrednosti beleže Avganistan, Somalija, Irak... Porazavajuća je činjenica da velika većina zemalja, uključujući i Srbiju, ima vrednost Indeksa ispod 5.

Indeks ponude mita meri ponudu korupcije u procesima ugovaranja međunarodnih poslova. Indeks rangira 22 svetski najuticajnije ekonomije prema ponudi mita i meri podložnost različitih industrijskih sektora riziku od korupcije tako što ocenjuje nivo ponude korupcije po zemlji izvora mita i industrijskom sektoru u kome se mito nudi. Vrednost Indeksa kreće se od 0 do 10. Što je veća vrednost indeksa, manja je verovatnoća da će kompanija iz od-

ređene zemlje ponuditi mito prilikom poslovanja u inostranstvu. Osnovu za izradu Indeksa čine rezultati intervjua u kome ispitanici (senior executives) iznose svoja očekivanja o tome kolika je verovatnoća da će kompanija iz neke zemlje ponuditi mito u zemlji poslovanja i u kom industrijskom sektoru bi se to moglo desiti. Prema izveštaju Transparency Internationala „2008 Bribe Payers' Index“, najveću vrednost Indeksa imaju Belgija, Kanada, Holandija a najmanju Rusija, Kina i Meksiko. Sektori u kojima se mito najčešće nudi su: javni radovi i građevinarstvo, nekretnine, eksploatacija gasa i nafte i teška industrija, dok su „najčistiji“ sektori bankarstvo i finansije, informatičke tehnologije, poljoprivreda [Transparency International, 2008a, str.10-11].

Globalni barometar korupcije je rezultat ispitivanja javnog mnjenja koje Transparency International sprovodi u 69 zemalja širom sveta. Ovim istraživanjem se ocenjuje percepcija, iskustva i stavovi javnosti u vezi s korupcijom. Ispitanici ocenjuju uspešnost vlada u borbi protiv korupcije, iznose svoja iskustva s korupcijom i ocenjuju prisustvo korupcije u pojedinim sektorima. Rezultati istraživanja se objavljuju po zemljama od strane lokalnih ogranaka, a sumarni rezultati se objavljuju u godišnjem izveštaju Transparency Internationala „Global Corruption Barometar“. Neki od važnijih rezultata iz izveštaja za 2009. godinu su sledeći [Transparency International, 2009, str. 2-4]: korupcija u privatnom sektoru je u porastu, od javnih

službi najviše sklona primanju mita je policija, političke partije smatraju se u proseku za najkorumpiraniju kategoriju širom sveta (rezultat dobijen i za Srbiju). Više od jednog ispitanika u 10 ispitanih je platilo mito u poslednjih 12 meseci.

U cilju praćenja, ocene, merenja i izražavanja korupcije Transparency International objavljuje i čitav niz nacionalnih i regionalnih izveštaja a od novijih izdanja tu je i Globalni izveštaj o korupciji (Global Corruption Report - GCR) koji sadrži godišnja istraživanja ključnih pitanja u oblasti korupcije na globalnom nivou, međunarodne i regionalne trendove, značajne slučajeve korupcije, i vrednosti izračunatih Indikatora korupcije. Ovaj izveštaj će se takođe objavljivati svake godine.

3.2. Indeks percepcije korupcije (Corruption Perception Index – CPI)

Indeks percepcije korupcije meri stepen korupcije u javnom i političkom sektoru. Evaluacija korupcije vrši se od strane eksperata, rezidenata i nerezidenata zemlje – poslovnih ljudi i lidera u svojim oblastima. Indeks se dobija kao prosečna vrednost više pojedinačnih indeksa koji potiču iz različitih izvora, i koje izračunavaju međunarodne organizacije. Ideja korišćenja jednog kompozitnog indeksa umesto više pojedinačnih slična je kao i kod indeksa Kontrola korupcije Svetske banke – kombinovanjem podataka u jedinstveni indikator povećava se pouzdanost ocene nivoa korupcije.

Pojedinačni indeksi koji ulaze u sastav Indeksa percepcije korupcije izračunavaju se svaki prema sopstvenoj metodologiji a njihove vrednosti kreću se različito, od na primer 1 do 5, od 0 do 10 itd. Zemlje se zatim rangiraju po vrednosti indeksa na skali koju određuje metodologija. Pošto svaki od pojedinačnih indeksa ima sopstvenu skalu, podaci moraju biti standardizovani pre nego što prosečna vrednost agregatnog Indeksa bude izračunata. Standardizacija je neparameterska i vrši se tako što se zemljama dodeljuju vrednosti u zavisnosti od ranga koji su postigle po vrednosti pojedinačnog indeksa i u zavisnosti od vrednosti agregatnog Indeksa iz prethodne godine. Neka se rangira pet zemalja. Ako je rang zemlje prema vrednosti pojedinačnog indeksa za 2008. godinu: bio Velika Britanija (4,2), Singapur (3,9). Kina (2,8), Malezija (2,7) i Vijetnam (2,4), a u 2007. godini vrednost agregatnog Indeksa percepcije korupcije za ove zemlje iznosila 8,4, 9,3, 3,5, 5,1, i 2,6 respektivno, onda će vrednosti biti dodeljene na sledeći način: Velika Britanija 9,3, Singapur 8,4, Kina 5,1, Malezija 3,5 i Vijetnam 2,6 [Lambsdorff, 2000, str.7].⁹ Tako dobijene vrednosti za pojedinačne indekse sada se kreću u rasponu od 0 do 10, što je i bio cilj standardizacije.

Ako bi se agregatni indeks zatim izračunao kao prosek na ovaj način standardizovanih vrednosti pojedinačnih in-

dekse, njegova standardna devijacija bila bi manja nego kod vrednosti Indeksa iz prethodne godine. Zbog toga se pre izračunavanja prosečne vrednosti agregatnog indeksa standardizovane vrednosti iz prethodnog koraka podvrgavaju još jednom postupku standardizacije, takozvanoj Beta – transformaciji, prema formuli:

$$10 * \int_0^1 (X/10)^{\alpha-1} (1 - X/10)^{\beta-1} dX. \quad (2)$$

Cilj ove transformacije je da poveća standardnu devijaciju i pri tom sačuva raspon vrednosti pojedinačnih indeksa od 0 do 10. Nakon izvedene transformacije, vrednost agregatnog Indeksa se izračunava kao jednostavan prosek prethodno standardizovanih i transformisanih vrednosti.

Indeks percepcije korupcije za Srbiju se redovno izračunava od 2003. godine, pri čemu za 2003, 2004. i 2005. godinu za Srbiju i Crnu Goru zajedno.¹⁰ Vrednost Indeksa u 2008. godini bila je 3,4, tako da je od 180 zemalja Srbija je podelila 85. mesto sa Albanijom, Indijom, Madagaskarom, Crnom Gorom, Panamom i Senegalom. U 2009. godini vrednost Indeksa je iznosila 3,5 čime je Srbija zauzela 83. mesto. Komparacija od godine do godine se vrši na osnovu vrednosti Indeksa, ne na osnovu ranga koji zemlja zauzima, ali se ipak u interpretacijama izveštaja mesto koje je zemlja zauzela uvek navodi kao ilustrativan podatak. Vrednosti Indeksa percep-

⁹ Ilustracija za postupak standardizacije. Metodologija je detaljnije opisana je u Lambsdorff [2008] i na veb stranicama posvećenim Indeksu percepcije korupcije.

¹⁰ Vrednost Indeksa prvi put je izračunata za 2000. godinu za SR Jugoslaviju i iznosila je 1,3, čime je SR Jugoslavija zauzela 89 mesto od 90 zemalja za koje se Indeks tada izračunavao.

FINANSIJE

Tabela 7. Vrednosti Indeksa percepcije korupcije za Srbiju 2003-2009

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Vrednost indeksa	2,3	2,7	2,8	3,0	3,4	3,4	3,5
Rang	106	97	97	90	79	85	83
Broj izvora	5	7	7	7	6	6	6

Izvor: <http://www.transparency.org>

cije korupcije za Srbiju period 2003-2009. prikazane su u Tabeli 7.

Vrednost Indeksa percepcije korupcije za Srbiju se 2007. i 2008. godine nije se menjala, pa je u regionalnom izveštaju Transparency Internationala za 2008. godinu za zemlje Jugoistočne Evrope i centralne Azije navedeno da „... Uprkos sveobuhvatnim reformama i spoljnom nadzoru u okviru pretpristupnog procesa Evropskoj uniji, Hrvatska, Makedonija, Crna Gora, Srbija i Bosna i Hercegovina nisu postigle značajniji napredak u borbi protiv korupcije... ” te da su „... jedine dve zemlje u regionu kod kojih je zabeleženo značajnije smanjenje u opaženom nivou korupcije Albanija i Turska” [Transparency International, 2008a]. Za 2009. godinu vrednost Indeksa je nešto veća, ali se i dalje napredak u borbi protiv korupcije u javnosti i medijima generalno ocenjuje kao

spor. Ovaj rezultat mogao bi se u narednim godinama popraviti – očekuje se da mere koje je od donošenja Nacionalne strategije za borbu protiv korupcije Vlada Republike Srbije preduzela, u saradnji s drugim državnim organima, uskoro daju svoje rezultate.

U Tabeli 8. prikazani su pojedinačni indikatori (šifre indikatora) i izvori pojedinačnih indeksa korišćenih u konstrukciji Indeksa percepcije korupcije za Srbiju za 2008. godinu.

4. MONITORING KORUPCIJE U JAVNOM SEKTORU U SRBIJI OD STRANE SAVETA EVROPE

Savet Evrope posmatra korupciju kao problem ekonomskog kriminala i najviše se bavi upravo korupcijom u

Tabela 8. Izvori podataka za Indeks percepcije korupcije za Srbiju za 2008. godinu

Šifra	Izvor	Website
BTS	Bertelsmann Transformation Index	http://www.bertelsmann-transformation-index.de/
EIU	Economist Intelligence Unit	http://www.eiu.com
FRH	Freedom Hous	http://www.freedomhouse.org
MIG	Merchant International Group	http://www.merchantinternational.com
WEF	WEF: Global Competitiveness Report of the World Economic Forum	http://www.weforum.org
GI	Global Insights)	http://www.globalinsight.com

Izvor: <http://www.transparency.org>

javnom sektoru. Pristup Saveta Evrope borbi protiv korupcije je multidisciplinarnan i sastoji se od tri međusobno povezana elementa: uspostavljanja evropskih normi i standarda, monitoringa usaglašavanja sa standardima i izgradnje kapaciteta u zemljama i regionima kroz programe tehničke saradnje. Standardi su propisani Konvencijama Saveća Evrope (nabrojane u glavi 1.1 rada), kao i dodatnim preporukama Evropske komisije za njihovo sprovođenje. Monitoring korupcije u ime Saveta Evrope vrši Grupa zemalja za borbu protiv korupcije – GRECO. Programi tehničke saradnje treba da pomognu zemljama, naročito zemljama u procesu pridruživanja, da ispune preporuke koje propisuje GRECO na osnovu rezultata monitoringa. Programi se finansiraju iz budžeta Saveta Evrope i priloga zemalja i organizacija kao što su Evropska komisija, United States Agency for International Development (USAID), Švedska, Netherlands.

Monitoring korupcije od strane Saveća Evrope i GRECO – a ne podrazumeva statističko praćenje korupcije u zemljama, niti izračunavanje statističkih indikatora, već se zasniva na sledećim izvorima podataka: na postojećim statističkim podacima u zemljama, na izveštajima predstavnika i komisija GRECO – a dobijenim kroz prikupljanje informacija na osnovu upitnika i poseta visokim zvaničnicima u zemljama, i na indikatorima korupcije koje izračunavaju međunarodne organizacije kao što je Transparency International. Neki od ovih indikatora (Indeks percepcije korupcije i Indeks ponude mita) prikazani su na veb stranica-

ma Saveta Evrope posvećenim korupciji u različitim pregledima. Statistički podaci o korupciji i indikatori korupcije prikazuju se i u evaluacionim izveštajima GRECO – a za zemlje. Evaluacioni izveštaji sadrže ocenu usaglašenosti sa definisanim antikorupcijskim standardima na osnovu raspoloživih podataka iz tri navedene vrste izvora i preporuke o merama u cilju poboljšanja nivoa usaglašenosti sa ovim standardima.

Tako na primer, Evaluacioni izveštaj GRECO – a za Srbiju iz 2006. godine u „Opisu stanja” u vezi sa korupcijom, prikazao je podatke Specijalnog tužioca za organizovani kriminal o broju optuženih i osuđenih lica po godinama i vrednost Indeksa percepcije korupcije Transparency Internationala za Srbiju za 2005. godinu [GRECO, 2006, str. 4]. Od statističkih podataka dati su još broj prijavljenih, optuženih i osuđenih za krivična dela Primanje mita, Davanje mita i Protivzakonito posredovanje od 2000-2004, i pregled broj predmeta u kojima je vođen krivični postupak za krivična dela korupcije u organima uprave, pravosuđu i zdravstvu od 2000-2004, što je podela krivičnih dela korupcije prema Krivičnom zakonu iz 2002. [Isto, str. 5-6]. Osim navedenih, drugi statistički podaci nisu prikazani. Na jednom mestu je navedeno da: „... ne postoje statistički podaci o broju predmeta u kojima je presudom određeno oduzimanje imovinske koristi, uključujući one koje se odnose na korupciju, kao ni podaci o broju slučajeva korupcije u kojima su preduzete privremene mere ili je imovina oduzeta.” [Isto, str. 21]

Izveštaj GRECO – a je velikim delom posvećen korupciji u javnom sektoru. Analizira se rad državne uprave, prisustvo korupcije u državnim organima, ocenjuje se transparentnost u radu i efikasnost postupanja državnih organa u borbi protiv korupcije. Analiza uspešnosti u borbi protiv korupcije nije zasnovana na kvantitativnim pokazateljima – u izveštaju se navodi da za sada u Srbiji „Nije stvoren metod ocene efikasnosti mera za borbu protiv korupcije koji bi se posebno odnosio na korupciju u državnoj upravi.” [Isto, str. 23]. Ovaj detalj iz Izveštaja skreće pažnju na činjenicu da postoji problem ne samo u statističkom obuhvatanju, odnosno praćenju, merenju i izražavanju prisustva i nivoa korupcije, već da je i sam napredak u borbi protiv korupcije teško pratiti usled nedostatka odgovarajućih podataka i metoda.

Napredak Srbije u borbi protiv korupcije ocenjuje se i u okviru godišnjeg Izveštaja Evropske komisije o napretku Srbije u procesu evropskih integracija. Izveštaj o progresu iz 2009. u okviru dela posvećenog politici borbe protiv korupcije pohvalno ocenjuje implementaciju preporuka GRECO – a i međunarodnih konvencija [Comission of the European Communities, 2009, str. 12]. Ipak, uprkos tome što je Srbija postigla napredak u poboljšanju zakonskih i institucionalnih pretpostavki za borbu protiv korupcije, Evropska komisija smatra da je „... korupcija i dalje veoma rasprostranjena i veoma ozbiljan problem... da su najpodložniji sektori javne nabavke, privatizacija, budžetski rashodi... da je procesuiranje korupcije neefi-

kasno, s malim brojem osuđenih... te da je... efektivnost sprovođenja postojećih antikorupcijskih zakona niska... „ [Isto, str. 13-14]. U Izveštaju o napretku Evropske komisije se ne navodi na osnovu kojih izvora i kvantitativnih pokazatelja su doneti zaključci o prisustvu i nivou korupcije u pojedinim sektorima i o efektivnosti sprovođenja politike borbe protiv korupcije u Srbiji.

Svakako, Izveštaj o napretku nije takve prirode, odnosno nije ni predviđen u svrhe prezentacije podataka o korupciji – informacije i podaci su prethodno prikupljeni, obrađeni, zaključci na osnovu njih doneseni i u Izveštaju prezentirani. Ipak, prezentacija statističkih podataka (na primer, u Statističkom aneksu na kraju izveštaja, zajedno s drugim prikazanim statističkim podacima) i pozivanje na izvore podataka značajno bi doprineli da se sagleda napredak postignut u borbi protiv korupcije i da evaluacija progressa u ovoj oblasti bude još uverljivija. Ovako, u nedostatku podataka koje bi obezbedile domaće institucije, i bez navođenja izvora, analitičarima preostaju komentari i izveštaji drugih međunarodnih organizacija, kao što je poslednji Regionalni izveštaj Transparency Internationala za zemlje Istočne Evrope, Jugoistočne Evrope i centralne Azije za 2009. godinu, u kome se prikazuje vrednost Indeksa percepcije korupcije i za Srbiju i ocenjuje da „Nije slučajnost da Izveštaji o napretku Evropske unije za zemlje kandidate za pridruživanje u velikoj meri odražavaju rezultate postignute na osnovu Indeksa percepcije korupcije“ [Transparency International, 2009b, str. 1-2?].

Ipak, neki izveštaji u medijima nago-veštavaju da je napredak u borbi protiv korupcije možda veći nego što bi se na osnovu statističkih podataka i izveštaja međunarodnih organizacija moglo zaključiti: prema rečima državnog sekretara u Ministarstvu pravde Slobodana Homena [Dnevni list Politika, 4. 6. 2009.], u novoformirano Odeljenje za borbu protiv korupcije Republičkog javnog tužilaštva „slilo” se više stotina predmeta koji se odnose na različite oblike krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja, davanja i primanja mita, pranja novca i drugih krivičnih dela s elementima korupcije. Nije međutim naveden njihov tačan broj i evidencija po vrstama krivičnih dela, niti su ovi podaci prikazani negde u zvaničnim izvorima Republičkog javnog tužilaštva. Možda bi Izveštaj o napretku bio povoljniji da su podaci potpuniji, dostupni javnosti, da se blagovremeno ažuriraju, da postoje domaći indikatori korupcije i metodologija za ocenu efikasnosti u borbi protiv korupcije.

ZAKLJUČCI

Postoji nedostatak statističkih podataka o prisustvu, pojavnim oblicima i nivou korupcije u javnom sektoru u Srbiji. Statističko obuhvatanje krivičnih dela korupcije je otežano jer ova krivična dela nisu izdvojena kao posebna vrsta krivičnih dela u Krivičnom zakoniku Srbije niti u Klasifikaciji krivičnih dela za Krivični zakonik Republike Srbije Republičkog zavoda za statistiku. Iz raspoloživih podataka o krivičnim delima u kojima se prepoznaju elemen-

ti korupcije, koja prema Krivičnom zakoniku spadaju u Krivična dela protiv službene dužnosti, teško je izdvojiti podatke za krivična dela koja se odnose samo na korupciju u javnom sektoru. Pošto elementi korupcije mogu biti prisutni i u drugim vrstama krivičnih dela, da bi se utvrdio tačan broj krivičnih dela sa elementima korupcije, mora se imati ex post evidencija o tome koliko je od svih počinjenih krivičnih dela u jednoj godini u sebi sadržalo elemente korupcije, bez obzira na to kojoj vrsti krivičnog dela pripadaju. Ova evidencija za sada ne postoji u Srbiji.

Pored statističkih podataka iz izvora Republičkog zavoda za statistiku Srbije i podataka Republičkog javnog tužilaštva, državni organi koji se bave borbom protiv korupcije u svom radu koriste rezultate istraživanja agencija za ispitivanje javnog mnjenja i sopstvene izvore, a nedostatak podataka o nivou korupcije u javnom sektoru delimično je nadomešten statističkim pokazateljima koje izračunavaju međunarodne organizacije. U radu su predstavljena dva najpoznatija indikatora korupcije u javnom sektoru: Indikator Kontrola korupcije Svetske banke i Indeks percepcije korupcije Transparency Internationala. Indeks percepcije korupcije je od posebnog značaja za Srbiju jer je njegova vrednost prikazana u Evaluacionom izveštaju Grupe zemalja za borbu protiv korupcije – GRECO, koja u ime Saveta Evrope vrši monitoring korupcije u Srbiji.

Zbog nedostatka potpunih statističkih podataka i odgovarajućih kvantitativnih metoda, problemi postoje ne samo u oceni prisustva i nivoa korupci-

je u Srbiji već i u praćenju napretka u borbi protiv korupcije. Uprkos merama koje su poslednjih godina preduzete u borbi protiv korupcije u Srbiji, na osnovu kretanja vrednosti inostranih indikatora koji su predstavljeni u radu, i na osnovu informacija prikupljenih na terenu koje se odnose na sagledavanje stanja u pravosuđu, donetih zakona, analizu rada državnih organa i drugih relevantnih informacija, međunarodne organizacije donose ocene o sporom napretku Srbije u ovoj oblasti. Kako zaključci međunarodnih organizacija o napretku u borbi protiv korupcije u Srbiji nisu doneti na osnovu potpunih statističkih podataka, može se postaviti pitanje da li bi ovi zaključci bili povoljniji da su podaci potpuniji. Drugim rečima, moguće je da je broj krivičnih dela sa elementima korupcije koji se u izvorima podataka u Srbiji prikazuje potcenjen, ali su, po svemu sudeći, potcenjeni i rezultati u borbi protiv korupcije. Iako su sve prikupljene informacije u vezi s korupcijom relevantne, potpuna i objektivna ocena prisustva, nivoa korupcije i napretka u borbi protiv korupcije može se doneti samo i jedino na osnovu statističkih podataka i kvantitativnih pokazatelja.

LITERATURA

COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES [2009]. Serbia Progress Report, Brussels, 14.10.2009. Internet, https://webgate.ec.europa.eu/olacrf/20091014Elarg/SR_Rapport_to_press_13_10.pdf
Dnevni list „Politika“, 04.06.2009.

GREKO [2006]. Evaluacioni izveštaj o Republici Srbiji, Strazbur, 19-23 jun 2006. godine.

Internet, <http://www.korupcija.gov.rs/cms/item/greco/ci.html>

Kaufmann, D., Kraay, A., Mastruzzi, M. [2009]. „Governance Matters VIII: Aggregate and Individual Governance Indicators 1996–2008”, World Bank Policy Research, June 2009. Internet, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1424591

Lambsdorff, J.G. [2008]. „The methodology of The Corruption Perception Index 2008”, Transparency International (TI) and University of Passau, August 2008. Internet, http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2009/methodology

Ministarstvo pravde [2008]. Borba protiv korupcije. Beograd, novembar 2008.

Internet, <http://www.mpravde.sr.gov.yu/cr/articles/borba-protiv-korupcije/>

Narodna skupština Republike Srbije [2009]. Spisak donetih zakona. Internet, <http://www.parlament.gov.rs/content/lat/akta/zakoni.asp>

Narodna skupština Republike Srbije [2005]. Nacionalna strategija za borbu protiv korupcije, Beograd, 8. decembra 2005. godine.

Internet, <http://www.mpravde.sr.gov.yu/cr/articles/borba-protiv-korupcije/>

Republički zavod za statistiku [2006]. Klasifikacija krivičnih dela za Krivični

zakonik Republike Srbije, Beograd, 2006. Internet, http://webrzs.statserb.sr.gov.yu/axd/osn_555.htm

Republički zavod za statistiku [2009a]. Statistika pravosuđa: Saopštenje broj 137, 28.05.2009. Internet, <http://webrzs.statserb.sr.gov.yu/axd/dokumenti/saopstenja/SK12/sk12122008.pdf>

Republički zavod za statistiku [2009b]. Statistika pravosuđa: Saopštenje broj 233, 31.08.2009. Internet, <http://webrzs.statserb.sr.gov.yu/axd/dokumenti/saopstenja/SP10/sp10122008.pdf>

Savet Vlade Republike Srbije za borbu protiv korupcije [2009]. Izveštaj o radu za 2008. godinu, Beograd, 2009. Internet, <http://www.antikorupcija-savet.sr.gov.yu/view.jsp?articleId=613>

TNS Medium Gallup, Globalni barometar korupcije – Javno mnjenje Srbije, novembar 2008. Internet, www.transparentnost.org.yu/

Transparency International [2008a]. „2008 Bribe Payers’ Index“, Germany, 2008. Internet, <http://www.transparency.org/publications/publications>

Transparency International [2008b]. Corruption Percepcion Index, Regional Highlights: South Eastern Europe and Central Asia. Internet, http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2009/regional_highlights

Transparency International [2009a]. „2009 Global Corruption Barometer“, Germany, 2009.

Internet, <http://www.transparency.org/publications/publications>

Transparency International [2009b]. Corruption Percepcion Index, Regional Highlights: South Eastern Europe, Eastern Europe and Central Asia. Internet, http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2009/regional_highlights

World Bank [2009]. „Aggregate Governance Indicators 1996-2008“, Governance Matters 2009, Worldwide Governance Indicators 1996-2008. Internet, <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp>

World Bank [2009]. „Contry Data Report for Serbia, 1996-2008“, Governance Matters 2009, Worldwide Governance Indicators 1996-2008. Internet, http://info.worldbank.org/governance/wgi/sc_country.asp

www.govindicators.org

www.worldbank.org/wbi/governance/

www.transparency.org

www.stat.gov.rs

www.rjt.gov.rs

www.mpravde.sr.gov.yu